

Оксана Петрівна ЛЯСКА,

кандидат психологічних наук, доцент

(Харківський національний університет внутрішніх справ, м. Харків)

Павло Дмитрович ЧЕРВОНИЙ,

кандидат педагогічних наук, доцент

(Харківський національний університет внутрішніх справ, Харків)

Анастасія Василівна СТРІЛЯНА

(Харківський національний університет внутрішніх справ, Харків)

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА НЕПОВНОЛІТНІХ ПРАВОПОРУШНИКІВ В КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ

У статті розглянуто психологічні та педагогічні аспекти експертизи неповнолітніх правопорушників у кримінальних провадженнях. Проаналізовано законодавчі та методологічні засади проведення експертиз у провадженнях за участю осіб, які не досягли повноліття, з урахуванням вікових, когнітивних, соціальних та емоційних особливостей підлітків. Автори акцентують увагу на значенні міждисциплінарного підходу в роботі

фахівців (психологів, педагогів, судових експертів) з метою об'єктивного оцінювання рівня розвитку, особистісних характеристик, мотиваційних чинників та умов соціалізації неповнолітніх. Визначено основні критерії оцінки поведінки та психоемоційного стану неповнолітніх у процесі кримінального провадження. Обґрунтовано важливість індивідуального підходу до кожного випадку з урахуванням психолого-педагогічних висновків для ухвалення правосудного рішення.

Ключові слова: *неповнолітні правопорушники, кримінальне провадження, психолого-педагогічна експертиза, вікові особливості, кримінальна відповідальність, судова експертиза, індивідуальний підхід.*

Постановка наукової проблеми. Сучасні тенденції у сфері ювенальної юстиції засвідчують зростання актуальності всебічного й обґрунтованого підходу до вивчення особистості неповнолітнього правопорушника в межах кримінального провадження. Особливої ваги набуває інститут психолого-педагогічної експертизи, що дозволяє глибше зрозуміти мотивацію протиправної поведінки, особливості психоемоційного стану, рівень інтелектуального розвитку, соціального функціонування та особистісної зрілості дитини чи підлітка, який вчинив правопорушення.

На відміну від дорослих обвинувачених, неповнолітні перебувають на етапі активного психічного, соціального та морального становлення, що потребує специфічних методологічних підходів до оцінювання їхньої поведінки та відповідальності. Водночас, в українській юридичній та педагогічній практиці існує певний розрив між законодавчими нормами, які передбачають участь психологів і педагогів у кримінальному процесі, та реальним механізмом реалізації таких експертиз.

Відсутність чітких стандартів, алгоритмів та міжвідомчої взаємодії у процесі проведення психолого-педагогічної експертизи у справах за участі неповнолітніх значно ускладнює забезпечення принципу індивідуального підходу та правової справедливості. У цьому контексті постає наукова проблема – необхідність теоретичного обґрунтування й методичного удосконалення процесу психолого-педагогічної експертизи як ключового етапу оцінювання особистості неповнолітнього в системі кримінального провадження.

Таким чином, дослідження механізмів, методів та організаційних аспектів психолого-педагогічної експертизи є актуальним як у науковому, так і в практичному вимірах, оскільки сприяє розвитку гуманістичних підходів до правосуддя щодо дітей та підлітків.

Мета статті - комплексний аналіз теоретичних основ використання психолого-педагогічної експертизи неповнолітніх правопорушників у кримінальних провадженнях.

Виклад основного матеріалу На сьогодні в Україні особлива увага приділяється вдосконаленню системи кримінального провадження у справах за участю неповнолітніх, що підтверджується концепціями

реформування ювенальної юстиції та розробкою міждисциплінарних підходів до оцінювання особистості правопорушника. У цьому контексті особливого значення набуває психолого-педагогічна експертиза як засіб з'ясування обставин, що обумовили девіантну поведінку дитини, а також рівня її психічної, емоційної, моральної та інтелектуальної зрілості.

М. Бондар в своїх наукових дослідженнях підкреслює, що у випадках з неповнолітніми правопорушниками необхідно застосовувати індивідуалізований підхід, орієнтований не лише на юридичну кваліфікацію діяння, але й на виявлення його психологічної природи та педагогічних умов, у яких воно виникло. Він наголошує на тому, що особистість неповнолітнього повинна бути об'єктом глибокого міждисциплінарного вивчення, оскільки її мотивація, рівень самосвідомості та здатність до оцінки наслідків своїх дій істотно відрізняються від дорослої особи¹.

Н. Буняк акцентує увагу на тому, що одним з центральних завдань психолого-педагогічної експертизи є виявлення рівня соціальної адаптованості дитини, сформованості морально-етичних установок та наявності або відсутності здатності до усвідомлення протиправного характеру своїх дій². Вона зазначає, що лише за умови врахування цих характеристик можливе об'єктивне ухвалення судового рішення та визначення відповідної міри впливу – не лише репресивної, а й виховної.

На думку Ю. Ємець, у процесі такої експертизи важливо враховувати мікросоціальне середовище дитини: характер стосунків у родині, педагогічну занедбаність, участь у неблагополучному соціумі. Саме тому психолого-педагогічне дослідження не повинно обмежуватись індивідуальною бесідою чи тестуванням – необхідний комплексний аналіз, що передбачає спостереження, аналіз особової справи, бесіди з педагогами, батьками, працівниками правоохоронних органів³.

О. Землянська, аналізуючи практику кримінального судочинства щодо неповнолітніх, вказує на недостатню регламентацію участі педагогів і психологів у експертизах. На його думку, відсутність чітких стандартів та процедур обмежує ефективність такого дослідження і створює ризики суб'єктивізму в оцінці. Він пропонує розробити типову методiku, яка б містила алгоритм вивчення особистості неповнолітнього правопорушника з чіткими індикаторами оцінювання рівня його психічної та соціальної зрілості⁴.

Дослідження В. Коновалової вказують на необхідність розширення меж традиційної судово-психологічної експертизи шляхом введення

¹ Бондар М. Є. Проблемні питання застосування експертних методик при проведенні конкретних досліджень *Криміналістика і судова експертиза: міжвід. наук.-метод. зб.* / М-во юстиції України, Київ. н.-д. ін-т судових експертиз. Київ, 2013. Вип. 58 (1). С. 116

² Буняк Н. А. Методи дослідження судово-психологічної експертизи. Судово-психологічна експертиза. Комплексна судово-психологопсихіатрична експертиза. Психологічна експертиза : навч. посіб. Тернопіль, 2017. С. 24

³ Ємець Ю. І. Судово-психологічна експертиза неповнолітніх у кримінальному провадженні: теоретичний аналіз. *Юридична психологія*. 2015. № 2. С. 214–222.

⁴ Землянська О. В. Особистість та методи її дослідження при проведенні судово-психологічної експертизи: монографія. Харків : Титул, 2007. С. 108–110.

психолого-педагогічної експертизи як окремого інституту, з визначеним статусом у кримінальному процесі, стандартами підготовки експертів та формалізованими критеріями оцінювання¹. Крім того, науковці у сфері педагогіки відзначають, що психолого-педагогічна експертиза має не лише діагностичну, а й превентивну функцію, дозволяючи вчасно виявити педагогічну занедбаність або глибокі психологічні проблеми, що можуть бути виправлені за умови своєчасного психокорекційного втручання. Саме тому, системний аналіз сучасних наукових підходів дозволяє зробити висновок, що психолого-педагогічна експертиза в кримінальних провадженнях за участі неповнолітніх є надзвичайно важливим інструментом гуманізації правосуддя, що поєднує діагностику, педагогічну оцінку та прогнозування можливостей ресоціалізації правопорушника. Її повноцінне функціонування потребує нормативного регулювання, міждисциплінарної взаємодії та спеціальної професійної підготовки експертів².

У кримінальному провадженні щодо неповнолітніх осіб особливого значення набуває застосування психолого-педагогічної експертизи, яка дозволяє об'єктивно встановити рівень їхнього психічного, інтелектуального та емоційного розвитку, здатність усвідомлювати значення своїх дій і керувати ними, а також врахувати педагогічні та соціальні чинники, що вплинули на формування особистості дитини³.

Попри те, що психолого-педагогічна експертиза не виділена як окремий вид судової експертизи в КПК України, її проведення передбачене у межах загальних положень про використання спеціальних знань у кримінальному провадженні. Відповідно до статті 242 КПК України, експертиза призначається у разі необхідності використання спеціальних знань для встановлення фактів, що мають значення для справи⁴. У випадках, коли йдеться про неповнолітнього, такими спеціальними знаннями виступають знання у сфері дитячої психології, педагогіки, нейропсихології та суміжних дисциплін.

Процедура призначення експертизи відбувається згідно зі статтею 243 КПК, яка визначає суб'єктів, уповноважених на її ініціювання — слідчий, прокурор, слідчий суддя або суд. При цьому експертиза може бути доручена фахівцям державних судово-експертних установ (наприклад, Київського науково-дослідного інституту судових експертиз, обласних бюро судово-психологічних або судово-психіатричних експертиз). У постанові про призначення експертизи обов'язково формулюються питання, що

¹ Коновалова В. О., Шепітько В. Ю. Юридична психологія : підручник. Вид. 2-ге, переробл. і допов. Харків, 2008. С.83–84

² Крюкова М. А., Єлховський І. В. Судово-психологічна експертиза (в допомогу до самостійної роботи для здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра факультету психології, політології та соціології) : навч.-метод. посіб. Одеса : Фенікс, 2021. С. 52–60.

³ Пиріг І. В. Поняття та класифікація експертних методик і проблеми їх використання в експертній практиці. *Криміналістика і судова експертиза* : міжвід. наук.-метод. зб. М-во юстиції України, Київ. н.-д. ін-т судових експертиз. Київ, 2013. Вип. 58 (1). С. 88

⁴ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 25.06.2025).

підлягають дослідженню. Серед типових питань - такі: чи відповідає рівень психічного розвитку неповнолітнього його біологічному віку? Чи здатна особа повною мірою усвідомлювати значення своїх дій? Чи є ознаки педагогічної занедбаності або психологічної дезадаптації? Які особистісні або соціальні фактори могли вплинути на формування правопорушної поведінки?

Окремо слід акцентувати увагу на важливості процесуальних гарантій участі психолога чи педагога у слідчих діях. Згідно зі статтею 226 КПК України, при допиті дитини віком до 14 років (а за потреби - до 18 років) обов'язкова участь педагога або психолога. Хоча така участь не є формальною експертизою, вона створює основу для подальшого експертного дослідження особистості дитини та є невід'ємною частиною комплексного підходу до оцінки стану неповнолітнього¹.

Зміст психолого-педагогічної експертизи охоплює як дослідження загального інтелектуального рівня (за допомогою стандартних методик тестування, наприклад, шкали Векслера, тесту Равена, проєктивних методик), так і оцінку емоційної сфери, соціальних навичок, комунікативної компетентності, здатності до емпатії та рефлексії. У процесі також вивчається вплив сімейного мікросередовища, освітнього закладу, соціального оточення, можливих проявів педагогічної занедбаності або насильства, які можуть бути чинниками девіантної поведінки².

У сучасній системі кримінального правосуддя спостерігається зростаюча потреба у впровадженні міждисциплінарних підходів до розгляду справ, де фігурують неповнолітні особи. Одним із таких інструментів є психолого-педагогічна експертиза, яка, хоча і не виокремлена у вітчизняному законодавстві як окрема процесуальна форма, на практиці дедалі частіше використовується для комплексного аналізу особистості неповнолітнього в межах кримінального провадження. Її основне призначення полягає у забезпеченні належної реалізації прав дитини, насамперед права на справедливий судовий розгляд, із врахуванням індивідуальних вікових, психологічних та соціальних особливостей.

Згідно зі статтею 3 Конвенції ООН про права дитини, всі дії, що стосуються дітей, мають здійснюватися з урахуванням їхніх найкращих інтересів³. Ця норма міжнародного права вимагає від держав-учасниць, зокрема й України, впровадження процедур, які б дозволили не лише юридично обґрунтовано оцінити фактичні обставини правопорушення, а й розглянути особистісні характеристики дитини, умови її розвитку, виховання, соціального оточення. Відтак, психолого-педагогічна експертиза

¹ Пиріг І. В. Поняття та класифікація експертних методик і проблеми їх використання в експертній практиці. *Криміналістика і судова експертиза: міжвід. наук.-метод. зб. М-во юстиції України*, Київ. н.-д. ін-т судових експертиз. Київ, 2013. Вип. 58 (1). С. 87.

² Психолого-педагогічна експертиза : хрестоматія / Укладачі : С. П. Дерев'янка, Ю. В. Примак. Чернівці : Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, 2021. С. 92–100.

³ Декларація прав дитини 1959 // Юридична енциклопедія : [у 6 т.] / ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. Київ : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1998. Т. 2 : Д–Й. 744 с.

постає як один із механізмів забезпечення реалізації принципу найкращих інтересів дитини у кримінальному процесі.

Попри відсутність прямої законодавчої фіксації психолого-педагогічної експертизи як окремого виду, її функції частково реалізуються в рамках судової експертизи, передбаченої Кримінальним процесуальним кодексом України. Так, відповідно до статті 242 КПК, експертиза призначається у разі необхідності залучення спеціальних знань для встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження. У випадках, коли йдеться про участь неповнолітнього, потреба в залученні фахівців у сфері психології, педагогіки, а іноді й психіатрії, є особливо важливою¹.

Закон України «Про судову експертизу» (ч. 3 ст. 7)² передбачає можливість проведення експертиз як у державних спеціалізованих установах, так і окремими експертами. У контексті кримінальних справ щодо неповнолітніх, перед експертами можуть ставитися питання, що охоплюють:

аналіз рівня психічного розвитку дитини відповідно до її віку; оцінку здатності усвідомлювати характер своїх дій та керувати ними на момент скоєння правопорушення; вплив соціального середовища - родинного, освітнього, мікросоціального - на формування поведінкових установок; наявність ознак педагогічної занедбаності, девіантної або деструктивної поведінки, а також емоційних порушень.

Таким чином, навіть за умов відсутності окремої процесуальної регламентації, практика застосування психолого-педагогічного аналізу в експертному контексті дозволяє реалізовувати конституційні гарантії дитини на особливий захист у кримінальному провадженні (стаття 52 Конституції України, стаття 485 КПК України)³.

У національній правозастосовній практиці термін «психолого-педагогічна експертиза» фактично ототожнюється з комплексною психологічною експертизою. Остання нерідко включає аналіз педагогічних параметрів, таких як виховне середовище, рівень соціалізації, навчальні досягнення, спілкування з дорослими та однолітками⁴.

Для оцінки інтелектуального розвитку використовуються психодіагностичні методики (тести Векслера, Кетелла тощо). Досліджується структура мислення, пам'яті, уяви, емоційно-вольова сфера, морально-

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 25.06.2025)

² Про судову експертизу : Закон України від 25.02.2024 № 4028-XII. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4038-12> (дата звернення: 27.06.2025).

³ Конституція України : Закон України 28 червня 1996 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 27.06.2025); Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>. (дата звернення 25.06.2025)/

⁴ Рувін О. Г. Структура та зміст експертних методик. *Криміналістика і судова експертиза*. 2013. Вип. 58 (2). С. 150.

етичні уявлення та рівень критичності¹. Особлива увага приділяється аналізу взаємодії дитини з родиною, вчителями, ровесниками, а також виявленню наявних соціальних чи поведінкових девіацій.

Разом з тим, відсутність спеціалізованих стандартів проведення саме психолого-педагогічної експертизи породжує неоднорідність судової практики, знижує її прогностичну та профілактичну ефективність. Це обумовлює потребу в нормативному та методичному унормуванні відповідного напрямку експертної діяльності².

У багатьох країнах Європи та США практика залучення психолого-педагогічної оцінки в контексті кримінального провадження щодо неповнолітніх має тривалу історію та інституційно оформлену структуру.

У США, наприклад, перед ухваленням вироку обов'язковим є проведення pre-sentencing investigation, в рамках якого вивчаються умови життя дитини, її поведінка у навчальному закладі, наявність психоемоційних травм. До оцінювання залучаються шкільні психологи, соціальні працівники, педагоги.

У Німеччині діє служба Jugendgerichtshilfe, яка готує вичерпні соціально-психолого-педагогічні звіти. Ці документи слугують підставою для формування судової позиції щодо покарання, заходів виховного чи соціального впливу.

У Франції діяльність служби Service éducatif en milieu ouvert охоплює супровід дитини на всіх етапах кримінального процесу, забезпечуючи педагогічний супровід і координацію заходів ресоціалізації.

Україна, на тлі вищезазначеного міжнародного досвіду, потребує системного вдосконалення підходів до оцінювання особистості неповнолітнього у кримінальному процесі. Насамперед ідеться про необхідність: внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України з метою закріплення психолого-педагогічної експертизи як окремого виду судової експертизи; розроблення методичних стандартів для експертів, які включали б оцінку педагогічних та соціальних чинників, що впливають на поведінку дитини; підготовку фахівців у сфері педагогічної юриспруденції та судової педагогіки; розширення повноважень та участі у провадженнях шкільних психологів, соціальних педагогів, представників служб у справах дітей.

У сучасній судовій практиці України психолого-педагогічна експертиза відіграє надзвичайно важливу роль у розгляді кримінальних справ, у яких фігурують неповнолітні особи. Цей вид експертизи дозволяє більш глибоко та комплексно оцінити особистість дитини чи підлітка, врахувати її психічний та соціальний розвиток, умови виховання, а також ті обставини, які могли вплинути на скоєння злочину. Такий підхід є

¹ Коkun О. М., Пішко І. О., Лозінська Н. С., Копаниця О. В., Герасименко М. В., Ткаченко В. В. Збірник методик діагностики лідерських якостей курсантського, сержантського та офіцерського складу : методичний посібник. Київ : НДЦ ГП ЗСУ, 2012. 433 с.

² Рувін О. Г. Структура та зміст експертних методик. *Криміналістика і судова експертиза*. 2013. Вип. 58 (2). С. 151.

необхідним для забезпечення справедливості у кримінальному провадженні, оскільки неповнолітні, на відміну від дорослих, потребують особливого захисту й індивідуального підходу¹.

Прикладами використання психолого-педагогічної експертизи в судових рішеннях є кілька реальних справ, які демонструють, як саме цей інструмент допомагає суддям об'єктивно оцінити ситуацію та прийняти виважене рішення.

Так, у справі № 473/176/23, розглянутій Вознесенським міськрайонним судом Миколаївської області в лютому 2023 року, йшлося про неповнолітнього, який обвинувачувався у вчиненні тяжкого злочину². Суд, розглядаючи матеріали справи, врахував психолого-педагогічну експертизу, яка надала детальну характеристику рівня психічного розвитку обвинуваченого, його здатності усвідомлювати та контролювати свої дії в момент скоєння злочину, а також вплив сімейного і соціального середовища. Завдяки цьому суд зміг прийняти рішення, яке враховувало не лише юридичний аспект правопорушення, а й особливості неповнолітнього, що є надзвичайно важливим для гуманного та справедливого покарання.

Інший приклад - справа № 751/9564/23, де суд у січні 2024 року розглядав питання про неповнолітнього, обвинуваченого у вчиненні нетяжкого злочину³. Тут також було призначено психолого-педагогічну експертизу, яка включала оцінку рівня морального та етичного розвитку дитини, особливостей її поведінки та взаємовідносин з оточенням. Висновки експертів свідчили про щире розкаяння та позитивну соціальну адаптацію обвинуваченого, що дало підстави суду застосувати примусові виховні заходи замість суворого покарання. Це рішення відображає сучасний гуманістичний підхід до роботи з дітьми, які опинилися у конфлікті з законом.

У справі № 152/539/22, розглянутій у квітні 2023 року, психолого-педагогічна експертиза допомогла суду краще зрозуміти обставини виховання та соціального середовища неповнолітніх обвинувачених. Експерти з психології та педагогіки детально дослідили інтелектуальний розвиток, емоційну сферу, рівень соціальної адаптації та можливі девіації у поведінці, що суттєво вплинуло на оцінку мотивів і характеру скоєного правопорушення⁴. Такий комплексний підхід дозволяє уникнути односторонніх рішень і сприяє індивідуалізації покарання, що враховує потреби та

¹ Пиріг І. В. *Поняття та класифікація експертних методик і проблеми їх використання в експертній практиці. Криміналістика і судова експертиза: міжсвід. наук.-метод. зб. М-во юстиції України, Київ, н.-д. ін-т судових експертиз. Київ, 2013. Вип. 58 (1). С. 87.*

² Вирок від 15.02.2023 по справі № 473/176/23 Вознесенський міськрайонний суд Миколаївської області. URL: https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/108978573?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 30.06.2025).

³ Вирок від 31.01.2024 по справі 751/9564/23. Носівський районний суд Чернігівської області. URL: https://opendatobot.ua/court/116780294-744468e020a120fe4da64fde026e18e5?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 30.06.2025).

⁴ Вирок від 11.04.2023 по справі 152/539/22. Шаргородський районний суд Вінницької області. URL: https://opendatobot.ua/court/110136871-4e81193e0acfbfd3f20b48c20077e51?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 30.06.2025).

інтереси неповнолітнього.

Аналогічна практика була зафіксована у справі № 314/1760/19, де суд, опираючись на результати психологічного обстеження, встановив, що причинами злочину стала імпульсивність неповнолітнього та недостатній розвиток його критичного мислення¹. Завдяки цьому суд зміг не лише визначити міру відповідальності, а й рекомендувати заходи, спрямовані на корекцію поведінки та соціальну реінтеграцію.

Також варто згадати ухвалу суду у справі № 236/151/20, де за ініціативою суду було призначено комплексну амбулаторну психолого-психіатричну експертизу для виявлення глибинних причин, що спонукали неповнолітнього до вчинення правопорушення². Такий підхід дозволяє не лише встановити юридичні факти, а й знайти шляхи подальшої профілактики рецидиву та сприяти соціальному відновленню дитини.

Загалом ці приклади свідчать про те, що психолого-педагогічна експертиза в кримінальному процесі щодо неповнолітніх є не просто формальним дослідженням, а ключовим елементом, який допомагає правосуддю враховувати особливості розвитку, виховання і соціального середовища дітей. Вона сприяє гуманізації кримінального процесу, забезпеченню прав дитини та підвищенню ефективності заходів виховного характеру, що, в свою чергу, зменшує ризики повторного скоєння злочинів.

Водночас, аналіз судової практики показує, що використання психолого-педагогічної експертизи в Україні ще потребує системного підходу і вдосконалення нормативно-правової бази, стандартизації методик та підготовки фахівців. Лише таким чином можна забезпечити рівномірне та якісне застосування цього важливого інструменту у справах щодо неповнолітніх, що позитивно вплине на формування справедливої та гуманної системи кримінальної відповідальності для дітей і підлітків.

Висновки. Системне впровадження психолого-педагогічної експертизи в кримінальне провадження щодо неповнолітніх є нагальною потребою для України. Незважаючи на відсутність її офіційного визнання в законодавстві, елементи такої експертизи вже застосовуються, що свідчить про розуміння важливості врахування індивідуальних особливостей дитини для справедливого правосуддя. Міжнародний досвід підтверджує ефективність комплексного підходу, що дозволяє не лише карати, а й допомагати дитині інтегруватися в суспільство. Для подальшого гуманізації правосуддя та захисту прав дітей необхідно офіційно закріпити психолого-педагогічну експертизу в законодавстві, розробити чіткі методичні рекомендації з педагогічним компонентом та підготувати кваліфікованих фахівців. Це забезпечить не лише технічне вдосконалення процесу, але й

¹ Вирок № 96522154, 26.04.2021. Комунаський районний суд м. Запоріжжя. URL: https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/96522154/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 30.06.2025).

² Ухвала суду від 17.02.2020 по справі № 236/151/20. Краснолиманський міський суд Донецької області. URL: https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/87687251?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 30.06.2025).

сприятиме побудові системи, орієнтованої на розуміння, підтримку та корекцію, надаючи дитині шанс на повернення до нормального життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондар М. Є. Проблемні питання застосування експертних методик при проведенні конкретних досліджень. *Криміналістика и судовая экспертиза*: міжвід. наук.-метод. зб. / М-во юстиції України, Київ. н.-д. ін-т судових експертиз. Київ, 2013. Вип. 58 (1). С. 116–124.
2. Буняк Н. А. Методи дослідження судово-психологічної експертизи. Судово-психологічна експертиза. Комплексна судово-психологопсихіатрична експертиза. Психологічна експертиза : навч. посіб. Тернопіль, 2017. 150 с.
3. Вирок № 96522154, 26.04.2021, Комунарський районний суд м. Запоріжжя. URL: https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/96522154/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 30.06.2025)
4. Вирок від 11.04.2023 по справі 152/539/22. Шаргородський районний суд Вінницької області. URL: https://opendatabot.ua/court/110136871-54e81193e0acbfd3f20b48c20077e51?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 30.06.2025).
5. Вирок від 15.02.2023 по справі № 473/176/23. Вознесенський міськрайонний суд Миколаївської області URL: https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/108978573?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 30.06.2025).
6. Вирок від 31.01.2024 по справі 751/9564/23. Носівський районний суд Чернігівської області. URL: https://opendatabot.ua/court/116780294-744468e020a120fe4da64fde026e18e5?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 30.06.2025).
7. Декларація прав дитини 1959 // Юридична енциклопедія : [у 6 т.] / ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. Київ: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1998. Т. 2 : Д–Й. 744 с.
8. Ємець Ю. І. Судово-психологічна експертиза неповнолітніх у кримінальному провадженні: теоретичний аналіз. *Юридична психологія*. 2015. № 2. С. 214–222.
9. Землянська О. В. Особистість та методи її дослідження при проведенні судово-психологічної експертизи : монографія. Харків : Титул, 2007. С. 108–110.
10. Коkun О. М., Пішко І. О., Лозінська Н. С., Копаниця О. В., Герасименко М. В., Ткаченко В. В. Збірник методик діагностики лідерських якостей курсантського, сержантського та офіцерського складу: методичний посібник. Київ : НДЦ ГП ЗСУ, 2012. 433 с

11. Коновалова В. О., Шепітько В. Ю. Юридична психологія : підручник. Вид. 2-ге, переробл. і допов. Харків, 2008. С. 83–84.
12. Конституція України : Закон України 28 червня 1996 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення 27.06.2025).
13. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>. (дата звернення 25.06.2025).
14. Крюкова М. А., Єлховський І. В. Судово-психологічна експертиза (в допомогу до самостійної роботи для здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра факультету психології, політології та соціології): навч.-метод. посіб. Одеса : Фенікс, 2021. С. 52–60.
15. Макарова О. П. Тактика залучення спеціаліста до допиту. *Архів кримінології та судових наук*. 2024. №. 1 (9). С.136–146.
16. Пиріг І. В. Поняття та класифікація експертних методик і проблеми їх використання в експертній практиці. *Криміналістика і судова експертиза*. 2013. Вип. 58 (1). С. 87–88.
17. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.2024 № 4028-XII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4038-12> (дата звернення 27.06.2025)
18. Психолого-педагогічна експертиза : хрестоматія / Укладачі : С. П. Дерев'янка, Ю. В. Примах. Чернігів : Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, 2021. С. 92–100.
19. Рувін О. Г. Структура та зміст експертних методик. *Криміналістика і судова експертиза*. 2013. Вип. 58 (2). С. 150–151.
20. Ухвала суду від 17.02.2020 по справі № 236/151/20. Краснолиманський міський суд Донецької області. URL: https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/87687251?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 30.06.2025).

Стаття надійшла до редакції 16.07.2025

Oksana P. LYASKA,

Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor
(*Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine*)

Pavlo D. CHERVONYI,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
(*Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine*)

Anastasia V. STRILIANA,

Higher Education Applicant
(*Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine*)

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL ASSESSMENT OF JUVENILE OFFENDERS IN CRIMINAL PROCEEDINGS

The article examines the psychological and pedagogical aspects of assessing juvenile offenders within the framework of criminal proceedings. It analyzes the legislative and methodological foundations for conducting expert evaluations in cases involving individuals under the age of majority, taking into account the age-related, cognitive, social, and emotional characteristics of adolescents. The author emphasizes the importance of an interdisciplinary approach in the work of professionals—psychologists, educators, and forensic experts—in order to objectively assess developmental levels, personality traits, motivational factors, and conditions of socialization of minors. The article outlines the main criteria for evaluating the behavior and psycho-emotional state of juveniles during the criminal process. The importance of an individualized approach in each case, based on psychological and pedagogical conclusions, is substantiated as essential for the delivery of fair judicial decisions.

Keywords: *juvenile offenders, criminal proceedings, psychological and pedagogical assessment, forensic psychological evaluation, age-specific characteristics, criminal responsibility, forensic expertise, individualized approach.*